

Добролюбська Ю. А.

Історичні панорами Жана-Шарля Ланглуа як візуалізація історії

Ця стаття присвячена Жану-Шарлю Ланглуа, відносно невідомому сьогодні французькому живописцю XIX століття. В якомусь сенсі це виняткова розвідка про художника, який бачив себе і живописцем, і автором історії. Метою Ланглуа було не менше, ніж візуалізація сучасної йому історії. На своїх панорамах Жан-Шарль Ланглуа представляв у найбільшій доступній для нього формі епічні події свого життя — від битв Наполеона Бонапарта в Єгипті та Москві до військової історії його племінника Наполеона III у Криму та при Сольферіно. Головним досягненням Ланглуа, на наш погляд, було персоналізоване проектування французької військової історії XIX століття.

Якщо ми прагнемо пізнати історію Франції дев'ятнадцятого століття повніше, нам слід уважніше розглянути спроектовані ним образи. Представляючи образи історії нації у публічній формі якомога візуально реалістичніше, історичні видовища, такі як панорама, давали перспективи, завдяки яким нові індивідуальні та національні ідентичності могли формуватися, використовуючи власні версії минулого.

Майбутній французький художник-баталіст, полковник Великої армії, учасник Наполеонівських воєн, творець жанру батальної панорами Жан-Шарль Ланглуа народився 22 липня 1789 року у Бомоні [1, с. 480]. Уродженець Нормандії, Ланглуа у 1806 році закінчив паризьку Політехнічну школу. Ставши офіцером, воював при Ваграмі, де був ад'ютантом генерала Плезона, в ході Піренейських воєн — в Каталонії, і в 1815 році — при Ватерлоо, де під ним було вбито двоє коней, за що став полковником у 26 років.

Після другої реставрації Бурбонів Ланглуа був висланий з Парижа, але у 1817 році знову отримав дозвіл жити в Парижі, де навчався у Ораса Верне, Ана-Луї Жироде і Антуана-Жана Гро. Брав участь у французькій інтервенції в Іспанію. У 1822 році Ланглуа вперше виставив на паризькому Салоні свою батальну картину, яка була відзначена медаллю. З тих пір виставлявся регулярно протягом наступних 25 років.

Оглядаючи панораму Афін художника П'єра Прево, яку виставили в Парижі у 1826 році, Ланглуа придумав писати в форматі панорам батальні сцени, ставши, таким чином, творцем цього жанру. Він же перший доповнив панораму предметами, які клялися перед панорамою, щоб створити відчуття зв'язку між глядачем і картиною.

Перші дві батальні панорами Ланглуа були присвячені Наваринській битві і взяттю Алжиру, столиці однойменної країни, причому в цьому другому бою невтомний Ланглуа брав особисту участь [2].

Перша панорама була створена у 1827 році і містила зображення морської битви під Наваріно — перемоги Франції над турецькими військами під час грецької війни за незалежність. Його центральним нововведенням було відображення події в панорамі, а не просто зображення місця, як це було зроблено в попередніх панорамах. Тобто ми можемо сказати, що його метою було «бачити історію в процесі створення» [6]. Він підсилив інтерес та відчуття реальності, реконструювавши частину корабля «Сципіон», одного з кораблів, що брав участь у битві, і встановивши його як платформу в центрі панорамної ротонди. Панорамна ротонда була сконструйована таким чином, щоб підкреслити вплив сцени та змусити глядача відчути себе частиною цієї історичної битви. Незважаючи на те, що ротонда втрачена, неважко оцінити зухвалість подання глядачу сучасної історії в такій вражаючій формі, що пропонує ілюзію переживання історичної події. Панорама Ланглуа мала надзвичайний успіх, започаткувавши його славу та кар'єру [2].

Зображення облоги Алжиру, друга велика панорама Ланглуа, була представлена у 1833 році. Ця панорама більше, ніж всі інші, створює відчуття масштабу панорамного зображення, дивовижне відчуття цілого, яке значно більше, ніж сума його частин, і сенс цілісного візуального досвіду [2]. Ланглуа цікавило не стільки географічне розташування, скільки фокус панорамного виду. Дійсно, Ланглуа супроводжував експедиційні сили, які підкорили місто — передбачувану тему цієї панорами, — а потім повернувся у 1832 році для подальших досліджень [5, р. 643]. В процесі цього він виготовив понад шістдесят невеликих картин на папері, на яких зображені різні види Алжиру та його околиць, а також малюнки олівцем та вугіллям. Ніколи не задовольняючись лише пошуком однієї точки зору та записом найнеобхіднішого, Ланглуа вивчав місцевості набагато глибше, ніж панорама може представляти.

На початку 1830-х років Ланглуа як ад'ютант супроводжував посольство маршала Мезона в Росію, де був представлений імператору Миколі I і отримав пропозицію залишитися при ньому в якості ад'ютанта, але не прийняв її. Скільки часу пробув Ланглуа в Росії, точно невідомо, але в 1834 році він подорожував по слідах Великої Армії, збираючи матеріали для задуманих їм грандіозних панорам «Бородіно» і «Пожежа Москви», зарисовуючи види історичних місцевостей та типи російських людей. Існує припущення, що Ланглуа провів в Росії 1834–39 роки і, можливо, поєднуючи свої професії офіцера та художника як ніколи раніше, робив не тільки панорамні дослідження в околицях села Бородіно, але й збирав секретну інформацію для уряду Франції [4, р. 67]. Перша з цих панорам, «Бородіно», розміром в 1800 квадратних метрів, була відкрита у 1835 році в Парижі; вона зображує атаку піхоти Нея і кінноти Мюрата на батарею Раєвського в момент смерті Коленкура (на першому плані). Друга панорама була виставлена у 1839 році. Обидві мали величезний успіх. Критика називала Ланглуа «чарівником» і заявляла, що «його картинам бракує тільки звуку битви» [6].

Пізніше був написаний ще цілий ряд панорам. Однією з таких робіт є історична картина Ланглуа «Смоленський вогонь», представлена у Салоні у 1838 році. Це драматичне та потужне зображення, яке нагадує глядачеві, що Ланглуа не тільки розважав публіку, але позиціонував себе як художника баталій та творця історії сам по собі. Це історія дев'ятнадцятого століття, викликана образами, фрагментами, що передають давно забуті мрії людям майбутнього [2].

1850 рік Ланглуа провів у подорожі по Єгипту, де познайомився з фотографією. Є кілька фотографій, які належали Ланглуа, але насправді були зроблені Феліксом Тейнардом та Максимом Дю Кемпом. Випадкова зустріч в Єгипті між мсьє та мадам Ланглуа та Максимом Дю Кемпом відкрила очі Ланглуа на можливості фотографування пейзажів та використання зображень для подальших композицій.

З листопада 1855 по квітень 1856 Ланглуа перебував у складі французької армії під Севастополем, замальовуючи його облогу. Тут він вже сам зайнявся фотографією, швидко навчився і почав фотографувати самостійно, блукаючи місцевістю та збираючи ракурси так, як це робив раніше з ескізами. Фотографії, які Ланглуа вико-

ристовував для підготовки панорами облоги Севастополя під час Кримської війни, демонструють, що він обирав місце та ракурс, які були історично конкретними, а не тільки мальовничими. Пейзаж виглядає спустошеним війною, з широким видом на територію, що оточує битву, але фокусується лише на розрізаних валах. На одній фотографії самої панорами видно, що центральні історичні постаті були фокусом цього видовища, а їх дії, як і на сучасних батальних картинах, були сенсом існування цього виду мистецтва [3].

Після Кримської війни Ланглуа вийшов у відставку з чином полковника, оселився поблизу рідного Бомона в маєтку і тут помер у 1870 році. Свій маєток він заповів для створення в ньому будинку престарілих для військових і вдов солдатів, убитих на війні, а місту Кан у Нормандії — 256 своїх полотен, що склали музей Ланглуа.

У 1885 році у Бомоні був урочисто відкритий пам'ятник Ланглуа, створений за замовленням його племінниці мадам де Серан. На п'єдесталі з двома сходинками та фонтаном на фронтальній частині була встановлена бронзова статуя, виготовлена скульптором Луї-Емілем Декоршемоном. Статуя зображувала 65-річного Ланглуа з етюдником та олівцем у руках. Під час Другої світової війни пам'ятник став жертвою мобілізації кольорових металів. Так Ланглуа ще раз довелося повоювати за Францію.

Творчість Ланглуа дуже високо цінувалася за життя, проте його спадщині випала непроста доля. У рік смерті художника багато з його панорам були знищені в ході облоги пруссаками Парижа. Значна частина колекції музею Ланглуа в Кані загинула у 1944 році в ході битви за Кан, одного з найбільш кровопролитних епізодів висадки в Нормандії. В результаті музей Ланглуа в Кані був знищений, а роботи, які залишилися, були передані в музей витончених мистецтв Кана. Багато робіт Ланглуа існують сьогодні тільки у вигляді зроблених з них гравюр, чорно-білих фотографій або фрагментів. І навіть той факт, що саме він, а не Франц Рубо, створив першу панораму Бородінської битви, на сьогоднішній день практично забутий.

Дослідження кар'єри Жана-Шарля Ланглуа, природно, веде до аналізу ілюзій, які він породив. Версія історії Ланглуа відтворена за допомогою значних, переважно візуальних елементів. Виробництво образу історії, як за допомогою текстових, так і візуальних засобів,

вимагає вибіркового контролю матеріалів, що завжди дає часткові результати. Примітним у панорамах є те, що вони створювали повну ілюзію реальності, яка в свій час вважалася більш правдивою, ніж тексти, отримані з цитат та безпосереднього спостереження.

1. Ланглуа, Жан-Шарль // Военная энциклопедия: [в 18-ти тт.] / под ред. В. Ф. Новицкого и др.]. СПб; [М.]: Тип. т-ва И. Д. Сытина, Том 14, Круковский — Линта. СПб, 1914. С. 480.
2. Langlois J.-C. 1789–1870: le Spectacle de l’histoire, Paris; Caen, Somogy; Musée des beaux-arts de Caen, 2005. 189 p.
3. Langlois J.-C. Photographe normand et le panorama de la bataille de Solferino, Hérouville Saint-Clair, ARDI; Caen, Archives départementales du Calvados, 2000. 128 p.
4. Robichon F. Le Colonel Langlois 1789–1870: un peintre de l’épopée napoléonienne: collections du Musée Langlois, Caen, Paris, Bernard Giovanangeli, 2000. 80 p.
5. Zarobell J. Jean-Charles Langlois’s Panorama of Algiers (1833) and the prospective colonial landscape // Art history, Oxford-26 (5). November-2003, P. 638–668.
6. Zarobell J. Jean Charles Langlois, 1789–1870. Le Spectacle de l’histoire // Nineteenth-Century Art Worldwide 5, no. 1 (Spring-2006). Режим доступу: <http://www.19thc-artworldwide.org/53-spring06/spring06review/163-jean-charles-langlois-1789-1870-le-spectacle-de-lhistoire>

Битка В. В.

Роль та місце собаки у зороастризмі

*«Собаку створив, о Заратуштра,
Я, Ахура Мазда,
з власним одягом, з власним взуттям,
пильну, гострозубу,
яка отримує підношення мужа,
на захисті живих істот.*

*Так Я, Ахура Мазда, створив собаку з тілом великої сили,
міццю розуму Аши, міццю живих творинь»*

[Авеста, Вендидат, Фрагард 13, вірш 39]

У будь-якій релігії згадують та вшановують (або зневажують) різних тварин, в більшості domestikованих. Частіше це велика рогата худоба, яка приносить продукти харчування. В різних релігіях до них різне відношення, але здебільшого позитивне. Не омина-